‘EN HOE GAAT HET MET *U*, DOKTER SACKS?’

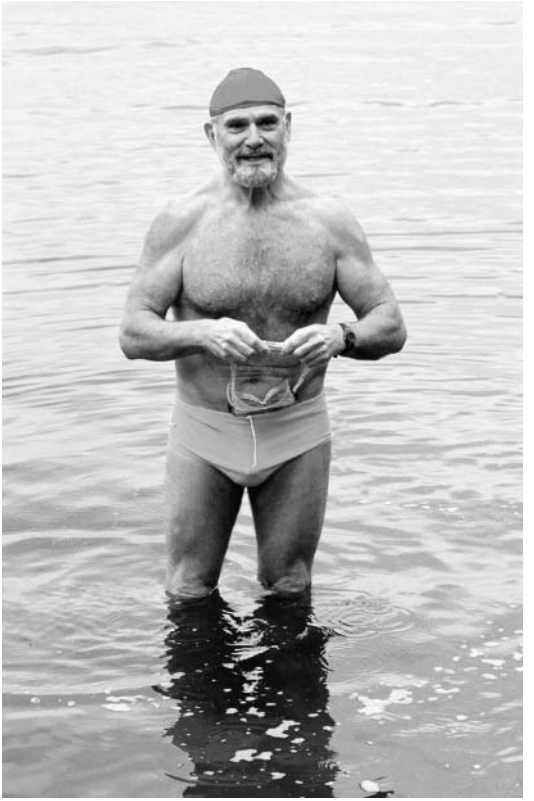

Lawrence Weschler

‘En hoe gaat het met *u*, dokter Sacks?’

Vertaald door Luud Dorresteijn en Nicole Seegers

2019
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2019 Lawrence Weschler
Copyright Nederlandse vertaling © 2019 Luud Dorresteijn en Nicole Seegers
Oorspronkelijke titel *And How Are* You, *Dr. Sacks?*
Oorspronkelijke uitgever Farrar, Straus and Giroux, New York
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Omslagfoto Sahm Doherty / The LIFE Images Collection / Getty Images
Foto achterplat © Don Usner
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 7180 7
NUR 320

debezigebij.nl

Ter nagedachtenis

Begin jaren tachtig bracht ik vier jaar bijna voortdurend door in het gezelschap van Oliver Sacks, die zichzelf toen soms klinisch ontoloog noemde, en daarmee bedoelde hij, zo begreep ik later, een dokter wiens hele praktijk draaide om de vraag aan zijn patiënten:
Hoe *is* het met je?

Wat wil zeggen,
Hoe *doe* je dat: *zijn*?

Want, zoals hij had ontdekt:
Zijn is Doen.

Inhoud

Voorwoord 11

DEEL I: *Hem leren kennen*
1 Een roeitochtje 33
2 Kinderjaren, een aangrijpende verbanning, joodse wreedheid, homoseksualiteit en de vloek van een moeder 43
3 Gesprekken met Bob Rodman en Thom Gunn in Californië 53
4 Een bezoek aan het American Museum of Natural History in New York en lunch in een Japans restaurant 71
5 Abba Eban en Carmel Ross, neef en nicht van Oliver 85
6 Van Californië naar New York (1962-1967) 92
7 De hoofdpijnkliniek (1966-1968) 103
8 Het drama van het ontwaken (1968-1975) 111
9 Met Oliver de ronde doen in het Beth Abraham 148
10 Auden en Luria 156
11 Een bezoek met Oliver aan Londen, inclusief gesprekken met Eric Korn, Jonathan Miller en Colin Haycraft 175
12 Visites afleggen met Oliver bij de Kleine Zusters en het Bronx State 249
13 Zaal 23 264
14 John, de man met het syndroom van Tourette 273

DEEL II: *Hoe hij was (de afgelopen maanden)*
15 De blokkade begint af te brokkelen (1982-1983) 299
16 Het beenboek sukkelt naar z'n publicatie terwijl Oliver zich waagt aan een neurologie van de ziel (de eerste helft van 1984) 339
17 De publicatie, ten langen leste, van het beenboek; de ontvangst ervan; Sancho stort zich op de biografie en wordt teruggefloten (de tweede helft van 1984) 378

DEEL III: *Naderhand*
18 Dierbare vrienden (1985-2005) 407
19 Een uitweiding over de kwestie betrouwbaarheid en de aard van de romantische wetenschap 447
20 Zijn eigen leven (2005-2015) 461

Nawoord 483
Dankwoord 487
Illustratieverantwoording 491
Register 493

NB: De ingekorte brieven en andere teksten die met [SB] *zijn aangegeven, kunnen in hun geheel worden gelezen in het online SourceBook dat bij dit boek hoort, op www.lawrenceweschler.com.*

Voorwoord

De eerste keer dat ik naar City Island ging, eind juni 1981, was ik, ik geef het toe, min of meer op zoek naar een nieuw verhaal.

Ik was kort ervoor vanuit mijn geboorteplaats Los Angeles naar New York verhuisd, voornamelijk vanwege het succes van mijn vorige verhaal, dat ik een paar maanden eerder eigenlijk zonder veel moeite aan *The New Yorker* had weten te verkopen.

Nog in Californië, in het vroege voorjaar van datzelfde jaar – ik was net negenentwintig geworden – kwam ik op een avond laat thuis in mijn appartement in Santa Monica en zag het lampje van mijn antwoordapparaat knipperen. In die tijd moeten antwoordapparaten nog behoorlijk nieuwerwets zijn geweest, want de zachte stem op het bandje begon aarzelend: 'Meneer Weschler, spreek ik met meneer Weschler?... Mevrouw Painter, denkt u dat hij me kan horen? Moet ik misschien een berichtje... Meneer Weschler? Met William Shawn van *The New*... Ach, mevrouw Painter, hoe weet ik of dit ding het doet?... William Shawn van *The New Yorker*, en ik bel alleen even om te zeggen dat we het artikel dat u een paar maanden geleden heeft ingeleverd allemaal met bewondering hebben gelezen en we vragen ons af of... O hemel, meneer Weschler, als u dit bericht ontvangt wilt u ons dan

alstublieft terugbellen op het volgende nummer' – enzovoort – 'Mevrouw Painter, ik geloof niet dat hij hier ook maar íets van heeft ontvangen.'

Dat had ik echter wel, en later zou ik erg dankbaar zijn voor de filterende werking van dat antwoordapparaat. Als ik toevallig thuis was geweest en de telefoon had opgenomen, had ik vast gedacht dat een van mijn vrienden me voor de gek wilde houden, en zou ik hebben geroepen: 'Ja, en ik ben Bernardo Bertolucci' of iets dergelijks en hebben opgehangen.

Aan het artikel in kwestie, een lijvige biografie van de kunstenaar Robert Irwin, die toen nog volop deel uitmaakte van de Californische light-and-spacebeweging, had ik vier jaar gewerkt, zo vertelde ik meneer Shawn een paar maanden later tijdens een bezoek aan New York, toen hij me voor de lunch uitnodigde bij The Algonquin, waar hij een vaste plek had op een bank in een hoek, vanwaaraf hij het hele restaurant kon overzien terwijl hijzelf praktisch onzichtbaar als een muis naar de achtergrond verdween. Hij drong erop aan dat ik nam wat ik maar wilde van de uitgebreide menukaart die de ober ons had gegeven – zenuwachtig koos ik het eerste waar mijn oog op viel, de specialiteit van de dag, met zeekreeft gevulde tongfilet – waarna meneer Shawn 'het gebruikelijke' bestelde (cornflakes, bleek later). Daarna richtte hij zijn doordringende nieuwsgierigheid volledig op mij (naderhand hoorde ik dat hij de IJzeren Muis werd genoemd).

'Kennelijk woon je momenteel in Californië,' zei hij, 'maar waar ben je geboren?' (Hij was destijds zeker niet de enige New Yorker die dit vooroordeel koesterde: mijn boek over Irwin was op dat moment onder veel prijzende woorden al afgewezen door een stuk of zeven New Yorkse uitgevers, die me allemaal verzekerden dat ze beslist mijn volgende manuscript wilden zien, al snapten ze niet goed hoe van hen verwacht kon worden dat ze iets over een Californische kunstenaar zouden uitgeven.) 'Van Nuys, Californië,' antwoordde ik, 'in San Fernando Valley, een

buitenwijk van Los Angeles.' Nog altijd in verwarring vroeg Shawn door: 'Maar ik bedoel, waar heb je op school gezeten?' Birmingham High, in Van Nuys. 'En waar heb je gestudeerd?' Cowell College aan de universiteit van Californië in Santa Cruz. Shawn begreep er duidelijk niet veel van, maar hij was een uitstekende journalist en bleef net zo lang graven tot hij kon vaststellen dat al mijn grootouders Weense joden waren geweest die, op de vlucht voor Hitler, in Amerika terecht waren gekomen (mijn grootvader van moederskant was de voortreffelijke componist Ernst Toch, die in het Weimar-tijdperk geëmigreerd was) – eindelijk een categorie die hij wél begreep.

Na die lunch bood Shawn me een baan aan bij *The New Yorker*, en kort erna verhuisde ik naar New York. Het tijdschrift zou uiteindelijk de helft van mijn boek over Irwin verdeeld over twee nummers publiceren, maar voor dat gebeurde was ik voor het blad al begonnen als Polen-correspondent (in de hoogtijdagen van de vakbeweging Solidarność) en het duurde niet lang of ik leverde artikelen op allerlei gebieden (bijvoorbeeld over het prachtige Louisiana Museum of Modern Art in het Deense plaatsje Humlebæk en over de muzieklexicograaf Nicholas Slonimsky, een paljas van in de negentig). Maar ik was nog altijd op zoek naar een onderwerp waaraan ik het soort trage, langdurige aandacht kon schenken waarmee ik eerder Irwin had overladen, en in mijn achterhoofd had ik het idee dat deze nog nauwelijks bekende, duidelijk hoogst eigenaardige neuroloog, daar op City Island, weleens de juiste persoon kon zijn.

Mijn bezoek aan hem was ook niet totaal onverwacht: hij en ik hadden elkaar het jaar ervoor al enkele keren geschreven.

Ik had voor het eerst van Oliver Sacks gehoord tijdens mijn laatste jaar in Santa Cruz, in 1974, het jaar na het verschijnen van zijn opmerkelijke kroniek *Ontwaken in verbijstering* (*Awakenings*). Nu was Olivers tweede boek bij publicatie niet echt een bestseller geweest (net zomin als zijn eerste boek, *Mi-*

graine, dat een paar jaar eerder voor een vrij beperkt publiek was uitgebracht). Hoewel *Ontwaken in verbijstering* zeer enthousiast was ontvangen door literatuurcritici (W.H. Auden, Frank Kermode), werd het boek in medische kringen grotendeels genegeerd en werd het aan geen van beide kanten van de Atlantische Oceaan echt een succes. Maar Maurice Natanson, de gezaghebbende fenomenoloog aan Cowell College – een Husserl-geleerde die meer op Buber leek – prees het bijna meteen vanaf het begin aan, wat typisch iets voor hem was.

Nu ik erover nadenk, speelde het hele drama van het ontwaken zich precies af in de jaren dat ik in Santa Cruz studeerde, vanaf het voorjaar vlak voordat ik aan Cowell begon, in april 1969, toen Oliver in de instelling die hij in het boek Mount Carmel noemde, ervan overtuigd was geraakt dat tachtig van de vijfhonderd hopeloze gevallen in de kliniek (catatoniepatiënten, allerlei andere dementerenden, parkinsonpatiënten, mensen die een beroerte hadden gehad en dergelijken) anders waren dan de anderen, dat er, hoewel ze 'menselijke standbeelden' leken (opgesloten in een diepe, tranceachtige toestand waarin ze blijkbaar al jaren verkeerden), diep in hen een pijnlijk verzwakte vorm van leven standhield. Op basis van dat gevoel had hij besloten ze bij elkaar te brengen, ze te scheiden van de rest van de bewoners, om ze als groep te kunnen bestuderen en verzorgen. Maar nog voordat die aparte afdeling een feit was, had Oliver berichten gehoord over een opmerkelijk nieuw 'wondermedicijn', L-dopa, waarvan werd gezegd dat het verrassende resultaten opleverde bij patiënten met ernstige parkinson. Met enige schroom (want hij stond argwanend tegenover dergelijke beweringen), besloot hij het medicijn bij zijn patiënten uit te proberen. De resultaten die zomer waren verbazingwekkend – een compleet lenteachtig ontwaken: patiënten die jarenlang niet bewogen of gesproken hadden werden ineens vrolijk, actief en spraakzaam, en de zaal bruiste werkelijk van blije energie. De lenteachtige zomer kwam echter ten einde, en in september (net toen ik aan Cowell be-

gon) was de afdeling in Mount Carmel afgegleden naar de fase die Oliver later 'beproevingen' zou noemen, een heksenketel van afschuwelijke, gierende bijwerkingen en bijwerkingen van bijwerkingen. Sommige patiënten haalden nooit de andere kant, al deden andere dat in de loop der jaren wel en zij bereikten uiteindelijk een mate van stilstand – 'aanpassing', zoals Oliver deze lange laatste fase zou noemen – nooit meer zo wonderbaarlijk als hun korte zomerwederopstanding en nooit meer zo vreselijk als de daaraan voorafgaande decennia van hun diepe winterbevriezing.

Tijdens mijn studie aan Cowell had ik een halfjaar vrij genomen (om me na het overlijden van mijn grootmoeder te ontfermen over de muzikale nalatenschap van mijn grootvader, de componist), dus ik was daar nog toen Oliver *Ontwaken in verbijstering* uitbracht, en zo kwam het dat Natanson in een van de laatste weken van mijn laatste jaar met een norse blik, zoals zijn gewoonte was (een norse blik die tegelijkertijd een soort goedkeuring inhield) het boek tegen mijn borstkas drukte toen we elkaar in de gang tegenkwamen. 'Lees dit,' beval hij.

Het zou nog een paar jaar duren voor ik eraan toekwam *Ontwaken in verbijstering* te lezen. Maar toen ik het boek eindelijk las had het een verpletterend effect op me en kon ik het niet meer uit mijn gedachten zetten. Ik was erg overdonderd, maar ook een beetje in verwarring. Want (en het duurde even voor ik ontdekte waar dat onthutste gevoel precies vandaan kwam) ondanks alle drama en medeleven die het verhaal opriep, was de figuur van de dokter zelf opmerkelijk vluchtig, terughoudend, beheerst. Hoe moeten het ontwaken van al die patiënten en de heftige gevolgen voor hém zijn geweest, vroeg ik me af. Hoe meer ik over die vraag nadacht en erop toespitste, hoe meer ik het gevoel kreeg dat het echte diepe drama van het verhaal minder te maken had met zijn besluit het medicijn toe te dienen en alles wat daarop volgde, dan met het mysterie – was het iets in zijn persoon, zijn professionele ontwikkeling, zijn eigen verle-

den, en zo ja, wat? – achter het feit dat hij, en hij alleen, vóór het hele gebeuren had aangetoond over de (wat?)... de scherpzinnigheid te beschikken uitgerekend deze levende standbeelden te zien als anders dan alle anderen, en dan de morele moed te hebben zich voor te stellen dat er diep in die reeds uitgebluste binnensten misschien nog enig leven huisde.

Als fraai voorbeeld van het specifieke type dat ik zelf was op die specifieke plek in die periode (een ongebonden intellectueel in de dop in mijn geboortestad Los Angeles aan het eind van de jaren zeventig) beantwoordde ik die vragen zoals we dat destijds allemaal leken te doen: door een voorbereidend script te schrijven. En dát stuurde ik in het najaar van 1980 (rond de tijd dat ik mijn Irwin-project had voltooid en het aan uitgevers probeerde te slijten) aan Oliver, met mijn eerste brief, waarin ik vroeg of iemand anders hem al had benaderd met het idee zijn boek te verfilmen, en zo niet (en als hij het script na lezing de moeite waard vond), zou hij dan bereid zijn me door te laten gaan met het project?

Enkele maanden bleef het stil, maar toen, begin 1981, in feite op 13 februari, mijn negenentwintigste verjaardag (hij moet toen zevenenveertig zijn geweest), ontving ik eindelijk een envelop met een brief die hij een paar maanden eerder had geschreven, maar op de een of andere manier verkeerd was geadresseerd, was teruggestuurd en toen zoekgeraakt, maar uiteindelijk, volgens de aantekening op de envelop, gevonden en opnieuw verzonden was. 'Ik ben zeer dankbaar voor de aardige dingen die u zegt,' zo begon de brief,

> en blij dat *Ontwaken in verbijstering* blijkbaar zoveel weerklank bij u vond. Je bent altijd bang dat je in een vacuüm leeft/werkt/schrijft, en brieven als de uwe zijn erg waardevol als bewijs van het tegendeel. Sterker nog, het schrijven van iets beschouw ik nooit als het 'voltooien' ervan – de cirkel moet door de lezer worden voltooid, door de persoonlijke reactie van zijn hart en

geest – dan pas, niet eerder, is de cirkel van de Gunsten – van Geven, Ontvangen en Teruggeven – voltooid.

Verder schreef hij vriendelijk dat er inderdaad incidenteel belangstelling was geweest voor een filmversie van zijn boek, zij het niets definitiefs en niets specifieks op dat moment, dus stond hij er niet afkerig tegenover, en dat we maar moesten proberen ergens in de maanden erna af te spreken om het er verder over te hebben. Wat ik prima vond: ik was nog altijd voornamelijk aan het proberen het Irwin-manuscript te slijten (het was een paar maanden voor het telefoontje van Shawn).

Oliver en ik bleven elkaar deze hele periode nu en dan schrijven, en hoewel die brieven tijdens mijn eropvolgende verhuizing naar New York op de een of andere manier zoekraakten, herinner ik me er een in het bijzonder waarin ik opperde dat ik begreep waarom hij de kliniek in kwestie heel slim het pseudoniem Mount Carmel had gegeven (de heilige Johannes van het Kruis, 'De donkere nacht van de ziel' enzovoort), maar dat ik zijn tekst eerder kabbalistisch (weer een schim van Natanson), dus eerder joods dan christelijk mystiek van aard vond. Zag ik dat verkeerd? Waarop hij reageerde met de eerste van zijn gigantische, uit meerdere kantjes bestaande handgeschreven brieven. Inderdaad, zo legde hij uit, de werkelijke instelling heette het Beth Abraham, in de Bronx, en zijn hele familie was zeer joods; bovendien was zijn volle neef de legendarische Israëlische minister van Buitenlandse Zaken en veelzijdige geleerde Abba Eban, was de Balfour-verklaring voordat hij geboren was in kelders van diverse Londense woonhuizen aangezwengeld en voorbewerkt, en misschien nog het belangrijkst: de grote inspiratiebron voor zijn leven als medicus was de Russische neuropsycholoog A.R. Luria, die, wie weet, misschien wel een nazaat was van de grote zestiende-eeuwse Palestijns-joodse mysticus Isaac Luria, een van de voornaamste kenners en verklaarders van die oerkabbalistische tekst, de Zohar.

Na die briefwisseling werd het contact tussen ons steeds hartelijker (al leek de oorspronkelijke reden waarom ik contact met hem had gezocht – een mogelijk script – geleidelijk naar de achtergrond te verdwijnen, omdat ik meer in beslag werd genomen door mijn beginnende verantwoordelijkheden voor *The New Yorker*), en zo kwam het dat ik op die dag in juni 1981 een auto huurde om dr. Oliver Sacks persoonlijk te gaan ontmoeten in zijn eigen betrekkelijk nieuwe huis op City Island.

Later die avond legde ik mijn indrukken van het bezoek vast in het eerste deel van wat een hele plank vol aantekenboeken zou worden waarin ik onze groeiende vriendschap beschreef. Hier volgen enkele fragmenten uit die eerste aantekening:

> Sacks woont tegenwoordig op City Island, ongeveer een halfuur rijden vanuit Manhattan, door de Bronx, en dan een klein, bijna onwerkelijk visserseiland op. Hij woont er nu zo'n negen maanden en is daar via een aantal tussenstops terechtgekomen, vanuit Greenwich Village, waar hij woonde toen hij net in de stad was gearriveerd, en Mount Vernon, waar hij een appartement huurde vlak voordat hij hierheen kwam. Zijn huis, op Horton Street 119, staat bijna aan het eind van het eiland, de punt van dit enigszins onverwachte stedelijke aanhangsel dat zich vanuit de wijk Pelham Bay van de Bronx uitstrekt in de Sound. Het is een korte wandeling naar het smalle strandje aan het eind van de straat, en hij vertelt me dat hij dat wandelingetje vaak maakt. Hij beschouwt zichzelf slechts ten dele als een landbewoner, eerder nog als een volledig amfibie.
>
> Sterker nog, zegt hij, vroeger, nog niet zo heel lang geleden, toen hij in de Bronx woonde, zwom hij vaak vanaf Orchard Beach op het vasteland daarginds (hij wijst naar het noorden), soms helemaal om het eiland heen. Op een dag niet zo lang geleden kwam hij bij het kiezelstrandje aan het eind van Horton Street het water uit. Hij kuierde de korte straat in, druipnat. Hij zag een schilderachtig rood huis. Hij dacht: wat een schilder-

achtig rood huis. Hij zag mensen dozen naar buiten sjouwen. Hij zag dat een van hen een oud-student was. Hij kuierde erheen en de oud-student gebaarde dat hij binnen moest komen. 'Nee, nee, ik ben druipnat.' 'Alsjeblieft, kom toch binnen.' Hij liet zich overhalen. Hij vond het huis mooi, kreeg te horen dat het te koop was, liep weer naar buiten, zei gedag, liep Horton Street uit, sloeg linksaf de hoofdstraat in, liep verder, met zijn kletsnatte zwembroek een spoor van druppels achterlatend, stapte het makelaarskantoor binnen, informeerde naar het huis in Horton Street en kocht het ter plekke.

Het huis zelf, met zijn gammele veranda aan de voorkant en kleine tuin aan de achterkant – en zijn zonderlinge bewoner –, doet me denken aan de afbeeldingen die ik heb gezien van Joseph Cornells huis aan Utopia Parkway.

Sacks is een grote, robuuste man die zich zo af en toe laat gaan in schelmse, kinderlijke uitbarstingen; zijn borstkas heeft de proporties van die van een gedrongen kind, en ook zijn bewegingen en lichaamshoudingen zijn vaak onbeholpen als die van een kind.

Bij onze eerste ontmoeting zeg ik tegen hem dat hij er anders uitziet dan ik had verwacht. 'Mijn fysieke verschijning verandert aldoor drastisch,' antwoordt hij. 'Soms heb ik een baard, soms niet; soms weeg ik 86 kilo, soms 136' ('Dat moet dan wel een enorme baard zijn,' merk ik voorzichtig op). Op het moment zit hij dichter tegen de 86 kilo aan. Hij heeft ernstige rugproblemen, het gevolg van verschillende ongelukken, 'wereldlijke onfortuinlijkheden', en wanneer we gaan eten in het nabijgelegen visrestaurant, slechts een klein stukje lopen, neemt hij een smal, rechthoekig lendenkussen mee ('iets wat het midden houdt tussen een orthese en een knuffel,' grapt hij. Tijdens het eten heeft hij herhaaldelijk last van opvliegers, waarbij zijn gezicht rood wordt en zijn voorhoofd glinstert van het zweet, en eenmaal weer bij hem thuis manoeuvreert hij zich voor de airco in zijn studeerkamer (er is er een in elke kamer) en koestert zich

in de kille luchtstroom, eindelijk verlicht. Hij knielt voor het brommende apparaat, als (een tevreden zeerob) in extatisch gebed.

Hij vertelt dat het hoog tijd was dat hij in een echt huis ging wonen – dit is zijn eerste – al was het maar om zijn 'geheime productie' te herbergen. Hij wijst naar een lange plank evenwijdig aan zijn bed, waarop minstens dertig aantekenboeken netjes gerangschikt staan. 'Meestal zit ik te praten, te luisteren of te schrijven: deze zijn van de afgelopen zes maanden.'

In andere kamers liggen honderden gevalsbeschrijvingen opgestapeld – aantekenboeken gewijd aan individuele patiënten van wie de namen op de rug staan. In een vertrek naast de studeerkamer zie ik een waar mozaïek van geluidsbanden in hun plastic dozen, een klaagmuur van ingehouden pijn. Er staan ook tientallen videobanden.

Hij denkt erover een boek te schrijven met de titel *Five Seconds*: een gedetailleerde studie van de talloze versnelde levens die een enkele aan tics lijdende touretter in een willekeurig tijdsbestek van vijf seconden kan meemaken – hij heeft om te beginnen een snelle videocamera nodig om dit allemaal te kunnen vastleggen. Hij benadrukt dat elke verandering in het gezicht en elke kreet van belang is: en dat ze allemaal verband houden met elkaar, de ene na de andere.

Op zijn boekenplanken wemelt het van de filosofie: Nietzsche, Schopenhauer, Leibniz, Spinoza, Hume, Heidegger, Husserl...

Hij vertelt me dat hij als jongen filosofieboeken las zonder ze te begrijpen, en dat hij ze later doorgaans links liet liggen en zich in plaats daarvan op zijn wetenschappelijke studie richtte. Zijn patiënten, die naar hem toe kwamen met hun 'filosofische verschijningsvormen', zegt hij, dwongen hem zich weer te verdiepen in de filosofie.

Hij respecteert feiten en heeft de passie voor nauwkeurigheid die iedere wetenschapper heeft. Maar feiten, zo benadrukt

hij, moeten zijn ingebed in, compleet gemaakt worden door, verhalen. En verhalen, verhalen van mensen, daar wordt hij werkelijk door geboeid.

En muziek. In zijn latere werk, legt hij uit, is hij gaan beseffen dat muziek een essentiële, kwalitatieve rol kan spelen voor het herstel van een parkinson- of tourettepatiënt.

Muziek, benadrukt hij, is op een diepgaande manier heilzaam.

In zijn woonkamer staat een elegante vintage stereo-installatie: een geschenk aan Sacks van zijn vriend W.H. Auden.

Wat betreft het irrationele en het rationele: Sacks koestert geen romantische liefde voor het irrationele, noch aanbidt hij het rationele. Het irrationele, zegt hij, kan iemand overweldigen, dat heeft hij zien gebeuren en hij romantiseert de gevolgen niet; het irrationele moet onder controle worden gebracht in de persoonlijkheid, anders breekt het slechts in stukjes en verspreidt het zich. Tegelijkertijd echter kunnen degenen die door deze irrationele vuurzee zijn getroffen en die te boven zijn gekomen, daardoor op de een of andere manier bewustere menselijke wezens, diepzinniger mensen worden.

Hij wijst naar een ansichtkaart, een reproductie van *De stigmatisering van Sint Franciscus*, van Van Eyck. 'Dat is de ware grootte van het schilderij!' zegt hij. 'Wat een wonder van compressie! Zóiets zou ik willen doen met dat boek over vijf seconden in het leven van een touretter.'

Hij werkt het liefst in instellingen. ('Ik zou nergens anders willen werken dan in de verste uithoeken van inrichtingen: dáár bevinden zich alle schatten.') Zoals het Beth Abraham, de oude kliniek voor chronisch zieken in de Bronx – het Mount Carmel van *Ontwaken in verbijstering*. Al werkt hij ook voor overheidsinstellingen. Zijn andere voornaamste werkgevers zijn De Kleine Zusters van de Armen. Zijn ouders en een nicht, alle drie

arts, werkten allemaal voor de Kleine Zusters in andere gebieden. 'Ik mag ze graag,' vertelt hij, 'omdat ze impliciet religieus zijn zonder expliciet religieus te zijn.'

Hij heeft dus heel weinig inkomen. En het is niet zo dat hij het geld niet zou kunnen gebruiken. Hij wijst naar een wand (een en al planken) vol eeg-opnamen. 'Die bevatten ongelooflijke ontdekkingen,' verzekert hij me, 'als ik nou maar eens de tijd had, als ik maar eens de tijd kon vrijmaken.'

Ik vraag hem waarom hij geen particuliere patiënten aanneemt. 'Tja,' zegt hij, 'dat doe ik wel. Ik bedoel, als er iemand belt die hulp nodig heeft, dan zeg ik natuurlijk geen nee. Maar meestal komt het erop neer dat ik ze hier in huis ontvang, en vaak duurt de eerste sessie wel vijf uur – zo lang duurt het voordat je iemand een beetje begint te leren kennen – en als je vijf uur met iemand hebt doorgebracht, is het gewoon ongemakkelijk: hoe kun je zo iemand om geld vragen? Daar heb ik geen prettig gevoel bij. En later schijn ik sowieso altijd te vergeten hun een rekening te sturen.'

Ik vraag of hij een toelage zou accepteren als hij er een aangeboden zou krijgen. 'O,' zegt hij, in verlegenheid gebracht, 'daar zou ik me heel schuldig over voelen. Ik bedoel, er zijn mensen die het geld nódig hebben.'

In 1972 maakte Oliver een grote crisis door. Hij werd ontslagen bij het Beth Abraham, raakte zijn appartement kwijt en zijn moeder overleed – dat alles in een tijdsbestek van een paar weken. Hij keerde terug naar Engeland, zat een hele week sjivve voor zijn moeder, en 'toen daalde een vreemde kalmte over me neer en was ik in staat *Ontwaken in verbijstering* te voltooien'.

Zes maanden voor die crisis had hij zijn hoofd tegen een balk gestoten toen hij een keldertrap op was gerend, en daarna was hij in het ziekenhuis beland. De laatste elf ziektegeschiedenissen in *Ontwaken in verbijstering* kwamen voort uit de aantekeningen die zijn secretaresse aan zijn ziekbed had gemaakt terwijl hij de verhalen over zijn patiënten vertelde.

‘Prokofjev zei dat hij *Oblomov* nooit kon lezen, omdat hij zich niets kon voorstellen bij Oblomovs gebrek aan energie,’ vertelt Oliver. ‘Nou, bij mij lijken periodes van prokofjeviaanse energie en oblomoviaanse luiheid elkaar af te wisselen.’

De man heeft inderdaad het melancholieke van een droevige beer over zich.

Tijdens de oorlog was hij zelf naar een instelling gebracht, een heel slechte kostschool, waar hij tussen zijn zesde en zijn tiende verbleef. Die ervaring wierp een donkere schaduw op zijn leven. Hij was de jongste van vier kinderen en werd feitelijk als enig kind grootgebracht door zijn ouders, die allebei arts waren: zijn vader een opgewekte huisarts, zijn moeder een enorm bekwame gynaecoloog en een van de eerste vrouwelijke chirurgen in Engeland.

Drie oudere broers, van wie er twee ook arts werden, en de andere... De derde zoon, Michael, had samen met hem op dezelfde vreselijke kostschool gezeten; hij was een paar jaar ouder, zat midden in de puberteit, en de ervaring had een verwoestende uitwerking op hem gehad. Tot op de dag van vandaag is hij feitelijk een schizoïde schim van zijn oude zelf; hij woont in Londen bij hun vader.

Na zijn studie aan Oxford en zijn opleiding geneeskunde vertrok Sacks uit Engeland, schijnbaar gehaast, al is hij opvallend vaag over de reden waarom, en hij arriveerde in 1960 in Californië, waar hij in San Francisco en Los Angeles als arts-assistent werkte, terwijl hij zich al die tijd (vertelt hij terloops) geregeld te buiten ging aan drugsgebruik, bodybuilding, racen op de motor en allerlei ander extreem gedrag, waarna hij zich uiteindelijk in New York vestigde.

Als ik opsta om weg te gaan, wijst Oliver naar een boek van Frank Kermode dat op tafel ligt, *The Genesis of Silence*, zo luidt volgens hem de titel. ‘Toen ik dit boek voor het eerst zag, ging ik zitten en schreef een brief aan Kermode, maar ik heb hem nooit op de post gedaan. Vermoedelijk dacht ik dat het mis-

schien een beetje vrijpostig was om iemand een brief van dertigduizend woorden te schrijven alleen al op basis van de titel van zijn boek! Ik heb het nog steeds niet gelezen. Ik leende mijn exemplaar uit, kocht er nog zes en slaagde er op de een of andere manier in die allemaal uit te lenen. Nou ja, ik heb pas een nieuw exemplaar aangeschaft. Wil je het hebben? Of, bij nader inzien, ik moet het houden en het deze keer wel lezen.'

Terwijl hij het boek terug trekt, zie ik dat de titel die hij noemde niet helemaal klopt. Hij luidt *The Genesis of Secrecy*.

Zoals ik al zei, is het bovenstaande afkomstig uit de eerste aantekening in mijn notitieboeken. Er zouden er nog veel volgen – op dit moment vullen ze vijftien delen die vier jaar beslaan, ongeveer naar het voorbeeld van mijn drie eerdere jaren met Irwin. Oliver en ik kwamen een paar keer per maand bij elkaar, soms een paar keer per week. Al vrij snel besloot ik hem te zien als een onderwerp voor een toekomstig profiel (Shawn ging daar meteen mee akkoord), een profiel dat naarmate de maanden verstreken, uitgroeide tot een toekomstig boek. Oliver was meegaand, zij het een tikkeltje op zijn hoede. Ik reisde met hem naar Londen, vergezelde hem op zijn rondes (waarbij ik onder anderen de laatste nog levende ontwaakte patiënten ontmoette), dook op beide continenten met hem natuurhistorische musea en botanische tuinen in, at samen met hem in New York en ging herhaaldelijk naar City Island, waar hij me vrij toegang gaf tot zijn dossiers. Ik begon interviews op te nemen met collega's en vrienden uit zijn jeugd, en anderen.

Het was een vreemde periode in zijn leven. Zoals ik al zei, had hij het boek dat later (alleen toen nog niet) als zijn meesterwerk zou worden beschouwd al geschreven. Intussen worstelde hij echter met een gigantisch writer's block bij het boek dat daar direct op volgde, een verslag van een ongeluk met zijn been en de met filosofie en therapie omgeven nasleep daarvan. Die verschrikkelijke blokkade (die in werkelijkheid vaak de vorm van